

GENEL TÜRK TARİHİ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt/Volume 7, Sayı/Issue 13, Ocak/January 2025, ss. 15-28.

Geliş Tarihi–Received Date: 21.11.2024 Kabul Tarihi–Accepted Date: 29.01.2025

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

EYYÜBÎ SULTANI EL-MELİKÜ'L-KÂMİL'İN REGAİB NAMAZI YASAĞININ DİNİ, SİYASİ VE İKTİSADİ BOYUTLARI

 <https://doi.org/10.53718/gttad.1589466>

 MAHMUT RECEP KELEŞ*

ÖZ

Eyyübîler dönemi, mezhep ihtilafları ve dini meselelerdeki tartışmaların yoğun olduğu bir dönemdir. El-Melikü'l-Kâmil, İzzeddin İbn Abdüsselâm'ın fetvasına dayanarak Regaib namazını yasaklamış ve bu yasak dini, siyasi ve iktisadi boyutlarıyla ülkede önemli etkiler yaratmıştır. Eyyübîlerin coğrafi olarak genişlemesiyle yönetim sahası artmış, Suriye, Mısır ve el-Cezire'de yaşayan ulemanın etkinliği üst düzeyde olmuştur. El-Melikü'l-Kâmil, Selâhaddin ve el-Melikü'l-Âdil gibi ülkede birliği sağlamış, Haçlılara karşı başarılı seferler düzenlemiş ve Haçlılarla yapılan antlaşmalarda başarıya ulaşmıştır. El-Melikü'l-Kâmil'in dini, siyasi ve kültürel eğitimi, onun yönetsel kararlarında isabetli olmasını sağlamıştır. El-Melikü'l-Kâmil, saltanatının ilk yıllarında Mısır'ı hedef alan Haçlı seferiyle uğraşmış, Dimyat'ı savunurken tahta çıkışında şehir Haçlılar tarafından ele geçirilmiştir. Eyyübîler, Dimyat'ı kaybettikten sonra büyük güç kaybına uğramış, Müslüman emir ve hükümdarlardan destek talep etmişlerdir. El-Melikü'l-Kâmil ile el-Melikü'l-Muazzam'ın Eyyübî ülkesinde birliği sağlaması, Haçlıların kışak altına alınmasına ve V. Haçlı seferinin sona ermesine neden olmuştur. El-Melikü'l-Kâmil dönemi, ülke içinde birlik ve düzenin sağlanması açısından önemli olmuştur. Hükümdarlar, Batınîler ve Haçlılara karşı daha etkili mücadele edebilmek için alimlere, özellikle fakihlere büyük önem vermişlerdir. Din ilimleri, Eyyübîlerde birinci sırada yer almış ve medreselerde öğretilmiştir. İbnü's-Salâh, selefî görüşü benimsemiş, Kur'an ve hadisleri tevil etmeyi doğru bulmamış, Batınîlere karşı sultan ve emirleri uyarmıştır. İbnü's-Salâh'ın etkisiyle felsefe ve mantık ilminin medreselerde okutulması engellenmiş, İbn Abdüsselâm da benzer görüşleri savunmuştur. İbn Abdüsselâm, bidatlarla mücadele etmiş, Regaib namazını bidat olarak değerlendirmiştir. İbn Ebû Rendeka et-Turtûşî'ye göre bu namaz ilk defa 1087 yılında Kudüs'te ortaya çıkmış, İbn Abdüsselâm'ın çabaları ve Eyyübî sultanı el-Melikü'l-Kâmil'in direktifleriyle yasaklanmıştır. İbn Abdüsselâm'ın fetvası sayesinde Regaib namazı yasaklanmış, el-Melikü'l-Kâmil'in bid'atlara karşı hassasiyeti nedeniyle dini, siyasi ve iktisadi etkileri olmuştur. Regaib namazının toplu halde kılınmasının halkı etkilediği ve zeytinyağı gibi temel ve değerli kaynakların israf edilmesine yol açtığı belirtilmiştir. Eyyübî Sultanı, vakıf mallarının tükenmesini önlemek ve daha hayırlı işlere yönlendirmek amacıyla bu bid'ati yasaklamış, İbn Abdüsselâm'ın fetvasına uygun hareket etmiştir. Eyyübî sultanının Regaib namazını yasaklamasında ekonomik kaygılar da etkili olmuştur. Nitekim, İbn Abdüsselâm'a bu konuda fetva sorulduğunda, olayın iktisadi yönüyle ilgili de cevap vermiş ve meselenin sadece dini yönüyle yetinmemiştir. Eyyübî ülkesinde, özellikle Kahire'de, pek çok cami ve mescidin bulunması ve Regaib gecesinde yakılan binlerce kandilin harcandığı zeytinyağının beytülmalden alınması nedeniyle harcamalar oldukça yüksekti. Ayrıca, bid'at olan ve Allah'ın ve Resulü'nün emretmediği bir ibadet için beytülmalden zeytinyağı alınması ve kullanılması uygun değildi. El-Melikü'l-Kâmil, özellikle Haçlılar ve civar devletlerle yaptığı mücadelelerde büyük bir maliyet üstlendiğinden, bu tür harcamaları ortadan kaldırmak istemiş ve İbn Abdüsselâm'ın fetvasına uygun hareket ederek Regaib namazını yasaklamıştır.

Anahtar Kelimeler: Eyyübîler, El-Melikü'l-Kâmil, İbnü's-Salâh, İbn Abdüsselâm, Regaib Namazı.

* Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tekirdağ/TÜRKİYE, E-Posta: mrkeles@nku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5955-226X.

EYYÛBÎ SULTANI EL-MELİKÛ'L-KÂMİL'İN REGAİB NAMAZI YASAĞININ DİNİ, SİYASİ VE İKTİSADİ BOYUTLARI

THE RELIGIOUS, POLITICAL, AND ECONOMIC DIMENSIONS OF SULTAN AL-MALİK AL-KAMİL'S PROHIBITION OF THE REGAIB PRAYER

ABSTRACT

The Ayyubid period was marked by intense sectarian conflicts and religious debates. Al-Malik al-Kamil, acting on the fatwa of Izz al-Din Ibn Salam, banned the Regaib prayer, which had significant religious, political, and economic implications. As the Ayyubids expanded geographically, their governance and the influence of scholars in Syria, Egypt, and al-Jazira increased significantly. Al-Malik al-Kamil, like Salah ad-Din and al-Adil, managed to unite the country, launched successful campaigns against the Crusaders, and secured beneficial treaties. His education in religious, political, and cultural matters enabled him to make sound decisions. In the early years of his reign, al-Malik al-Kamil defended Egypt against Crusader invasions, and during his ascension, Damietta was captured by the Crusaders. The loss of Damietta led to significant power loss, prompting calls for support from Muslim leaders. The unity brought by Kamil and al-Muazzam in the Ayyubid state helped encircle the Crusaders, ending the Fifth Crusade and achieving an eight-year peace. Kamil's era was crucial for establishing internal unity and order. During the Ayyubid period, social life was governed by fiqh, making jurists highly respected. Leaders valued scholars, especially jurists, for their role in combating Batinism and Crusader invasions. Zengi atabeg Nur ad-Din Zengi and Ayyubid Sultan Salah ad-Din opposed philosophical sciences and mystical philosophy. Religious sciences held the highest priority and were taught in madrasas. Ibn Salah, an adherent of the Salafi view, opposed interpreting the Quran and hadiths and warned rulers against the Batinis. His influence led to the exclusion of philosophy and logic from madrasas. Izz al-Din Ibn Abd al-Salam shared these views and fought against innovations in religion, deeming the Regaib prayer a bidah. According to Ibn Abu Randaqah al-Turtushi, this prayer first appeared in Jerusalem in 1087. Due to Ibn Abd al-Salam's efforts and directives from Ayyubid Sultan al-Malik al-Kamil, it was banned. Ibn Salam's fatwa resulted in the prohibition of the Regaib prayer, reflecting al-Malik al-Kamil's sensitivity to bidahs and its religious, political, and economic consequences. The communal performance of the Regaib prayer led to public influence and waste of resources like olive oil. The Ayyubid Sultan banned this practice to prevent the depletion of waqf assets and redirect resources to more beneficial uses, aligning with Ibn Salam's fatwa. Economic concerns also influenced al-Malik al-Kamil's decision, as significant expenditures on olive oil for candles during the Regaib night were unsustainable, especially amidst the costs of Crusader conflicts. Thus, to curb these expenditures, he banned the Regaib prayer, adhering to Ibn Salam's fatwa.

Keywords: Ayyubids, Malik Kamil, Ibn al-Salah, Izz al-Din Ibn al-Salam, Regaib Prayer.

GİRİŞ

Eyyübîler Dönemi, mezhep ihtilafları ve mezheplerin kendi içerisinde pek çok dini meselede tartışma yaptıkları, ulemanın sosyal ve siyasi hayatta etkin olduğu bir dönemi ihtiva etmektedir. Eyyübîlerin coğrafi olarak genişlemeleri neticesinde yönetim sahası geniş sınırlara ulaşmış ve aynı zamanda nüfuz sahası da artmıştır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, Suriye, Mısır ve el-Cezire'de yaşayan ulemanın etkinliği üst düzeyde olmuştur. Eyyübîlerin her birinin farklı bir şehirde melik olarak hüküm sürmesi dolayısıyla siyasi, dini ve kültürel birliğin zayıflaması, Eyyübîlerin ve himaye ettikleri alimlerin de bu bağlamda etkilendiği aşikârdır.¹

Eyyübîlerin 3. büyük sultanı el-Melikü'l-Kâmil'dir.² Onun Selâhaddin ve el-Melikü'l-Âdil ile benzer noktaları ülkedeki birliği sağlaması ve Haçlılara karşı başarılı seferler düzenlemesi ve Haçlılar ile yapılan antlaşmalarda başarıya ulaşmasıdır. El-Melikü'l-Kâmil, el-Melikü'l-Âdil'in büyük oğlu olup 1180 yılında dünyaya geldi.³ Kahire'de yetişerek burada fıkıh, hadis, edebiyat ve şiir eğitimi aldı. Eyyübîlerin özellikle Selâhaddin döneminde eğitime ve öğretime özel önem vermesi, el-Melikü'l-Kâmil'in de bu kategoriye dâhil olmasını sağladı.⁴ Bu durum, onun yönetsel olarak ileride vereceği kararlarda isabetli olacağını işaret etmektedir. El-Melikü'l-Kâmil'in ilmi olarak kendini yetiştirmesi, onun sadece savaşlarda değil, devletin askeri, bürokratik ve kültürel işleyişine de hâkim olmasını sağladı.⁵ El-Melikü'l-Kâmil'in bir diğer yönü, Selâhaddin'in tek kızı olan Munise Hatun ile evliliği olmuştur.⁶ Bu durum, onun Selâhaddin Eyyübî ile irtibatlı olduğu ve kayınpederinden etkilendiğine işaret etmektedir.⁷ Evliliği dolayısıyla el-Cezire'nin idaresi ona tevdi edilmiştir. Bu, el-Melikü'l-Kâmil'in el-Cezire gibi önemli bir bölgenin kendi yönetiminde olmasından dolayı önemli bir

¹ Ramazan Şeşen, *Selahaddin Eyyubi ve Devri*, İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı (İSAR), İstanbul 2000, s. 234.

² M. Serdar Bekar, "El-Melikü'l-Kâmil, Muhammed," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara 2004, ss. 65-66.

³ Ramazan Şeşen, "El-Melikü'l-Âdil I," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara 2004, ss. 59-60.

⁴ Eyyubiler dönemi eğitim ve öğretim faaliyetleri için bkz; Mahmut Dünder, *Mısır Eyyubilerinde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2014.

⁵ Ebü'l-Abbâs Şemseddin Ahmed b. Muhammed İbn Hallikan, *Vefeyatü'l-A'yan ve Enbau Ebna'iz-Zaman*, Dâru Sadır, Beyrut 1978, C. 5, s. 79-92.

⁶ Tülay Yürekli, "Eyyubi Ailesi Kadınları," *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 6 (2011), s. 331.

⁷ Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, Mektebetü'l-Maârif, Beyrut 1981, C. 13, s. 8.

siyasi tecrübe edindiğine işaret etmektedir.⁸ El-Melikü'l-Kâmil, feraseti ve siyasetteki ustalığı ile diğer kardeşlerinin önüne geçmiş ve bu özelliğinden ötürü bizzat babası tarafından veliht ilan edilmiştir. Sultan El-Melikü'l-Âdil sağlığında ülkeyi oğulları arasında bölüştürmüş, Mısır'ı Kamil'e bırakmıştır.⁹

El-Melikü'l-Kâmil, saltanatının ilk yıllarında Mısır'ı hedef alan Haçlı Seferi ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Babası 31 Ağustos 1218'de vefat edince Dimyat'ı savunan El-Melikü'l-Kâmil, tahta çıkmak üzere şehirden ayrılmak zorunda kalmış ve bu sırada Dimyat Haçlılar tarafından ele geçirilmiştir.¹⁰ Eyyübîler, Dimyat'ı kaybettikten sonra Haçlılar karşısında büyük güç kaybına uğradıklarından taarruzda bulunmaları mümkün değildi. Kardeşi el-Melikü'l-Muazzam başta olmak üzere tüm Müslüman emir ve hükümdarlardan destek talep etti.¹¹ Bunun için Dımaşk hükümdarı el-Melikü'l-Muazzam İsa, dönemin meşhur alim ve vaizlerinden Sıbt İbnü'l-Cevzi'ye mektup göndererek halkın bilinçlendirilmesini istemiştir.¹² El-Melikü'l-Kâmil ile el-Melikü'l-Muazzam'ın Eyyübî ülkesinde birliği ve bütünlüğü sağlaması, diğer Eyyübî meliklerinin de Haçlılara karşı bir hareket etmeleri, Haçlıların Müslümanlar tarafından kısaçak altına alınmasını sağlamıştı. Bu durum hem Dimyat'ın işgalinden hem de V. Haçlı seferinin sona ermesine ve Haçlılarla 8 yıl sürecek barış yapılmasına sebebiyet vermiştir.¹³ El-Melikü'l-Kâmil, V. Haçlı seferinden sonra Eyyübî devleti nezdinde güçlendi. Kendisine ihanet eden emirleri tasfiye etti.¹⁴ El-Melikü'l-Kâmil dönemi, bu sefer sonrasında içeride oluşabilecek taht kavgalarının sonunu getirerek Selâhaddin ve el-Melikü'l-Âdil döneminde olduğu gibi ülkede birlik, dirlik ve düzenlik sağladı. V. Haçlı seferinde birlikte hareket eden el-Melikü'l-Kâmil ile el-Melikü'l-Muazzam arasında ihtilaflar ayyuka çıktı. Bunun nedeni, el-Melikü'l-Kâmil'in büyük sultan olarak tüm ülkede tam bir nüfuzu sağlamak istemesiydi.¹⁵ El-Melikü'l-Muazzam ve el-Melikü'l-Eşref gibi önemli topraklara sahip olan hükümdarlar bu durumdan rahatsızdılar. El-Melikü'l-Eşref 1222 yılında el-Melikü'l-Kâmil'i ziyarete gelince, el-Melikü'l-Muazzam bu yakınlıktan kuşkulandı. Buna karşın, el-Melikü'l-Muazzam'ın Hama'yı muhasara etmesi de hem el-Melikü'l-Kâmil hem de el-Melikü'l-Eşref tarafından muhalefet edilince ulema devreye girdi ve sulh yapıldı.¹⁶

1. Eyyübîler Döneminde Alimlerin Toplumsal ve Siyasal Rolü

Eyyübîler döneminde, sosyal hayat fıkıh ile idare edildiğinden dolayı fakihler, hükümdar ve ümera nezdinde muteber kabul edilmekteydi.¹⁷ Zengîler ve onların devamı niteliğindeki Eyyübîler devrinde, ulemaya yönelik hükümdar ve ümera ilgisi en yüksek mertebeye çıkmış görünmekteydi. Bu dönemde hükümdarlar, Rafizî olarak kabul edilen Bâtınlığe ve İslam dünyasını işgal etmiş olan Haçlılara karşı daha etkili mücadele edebilmek için özellikle medreselerde ve sosyal tabaka içerisinde en nüfuzlu olan âlimlere, özellikle de fakihlere yönelmişlerdir. Bunun yanında, dini ilimlere yardımcı ilimler olarak tasnif edilen diğer ilimlerle meşgul olanlar da hükümdarlar nezdinde zaman zaman itibar görmüşlerdir.¹⁸ Buna mukabil, özellikle Zengî atabeyi Nüreddin Zengî ve Eyyübî sultanı Selâhaddin, felsefe başta olmak üzere bu ilimlerle meşgul olanlara hoş gözle bakmamışlardır. Bu bağlamda, Selâhaddin Eyyübî, İsrakiye felsefesinin kurucusu Şeyhülîşrak Sühreverdî'nin (ö. 587/1191) idam edilmesi emrini vererek felsefi tasavvufa bakış açısını göstermiştir.¹⁹ Ancak, Selâhaddin'in kendi döneminde Sühreverdî'den daha "rafizî" bulduğu kişilerin tamamını idam ettirmediğini de belirtmek gerekmektedir.²⁰ Sühreverdî'nin öldürülmesi emrinin verilmesinin en büyük nedeni, onun Rafizî olmasından ziyade ulema ve halk üzerinde büyük bir propaganda etkisi olmasıdır. Ancak, Sühreverdî'nin öldürülmesinden sonra da onun etkisi devam etmiş, eserleri ve öğrencileri aracılığıyla İsrakiye felsefesi İslam dünyasına yayılmıştır.²¹ Buna karşın, Abdüllatif el-Bağdâdî (ö. 629/1231) gibi hekim ve filozoflar Sühreverdî'nin aksine onun döneminde himaye görmüşlerdir.²² Seyfeddin el-

⁸ M. Serdar Bekar, "El-Melikü'l-Kâmil, Muhammed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* C.29, Ankara 2004, ss. 68.

⁹ Abdulhalim Oflaz, *Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyubiler (Melik Adil Dönemi)*, Siyer Yayınları, İstanbul 2019, s. 168.

¹⁰ Şeşen, *age*, s. 60.

¹¹ Şehri Karakaş, "V. Haçlı Seferi ve Haçlıların Dimyat'ı Zaptı," *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 2 (Haziran 2016), ss. 7-26.

¹² "أرشيف ملتقى أهل الحديث - خطاب ابن الجوزي رحمه الله للناس أيام الغزو الصليبي - المكتبة الشاملة الحبيبة", Erişim: 12 Ağustos 2024; İbn Hallikan, *age*, s.142.

¹³ Şehri Karakaş ve Süleyman Özbek, "V. Haçlı Seferi Gölgesinde Kutsal Roma İmparatoru II. Friedrich ve Eyyübî Sultanı Melik Kâmil Dostluğu," *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. 15 (Şubat 2022), ss. 63-86.

¹⁴ Hasan Aydın, "Melik Kâmil Dönemi (615-635 / 1218-1238)," *Eyyubiler: Siyasi Tarih*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2020, s. 253.

¹⁵ Yavuz Şenbaş, *Eyyubi Sultanı Melik Kâmil Döneminin Siyasi Tarihi*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 2017, s. 64.

¹⁶ İbn Hallikan, *age*, s. 330-341.

¹⁷ Mahmut Dündar, *age*, s. 40.

¹⁸ Bedrettin Basuğuy, *Selahaddin-i Eyyubi Devrinde İlmî Faaliyetler*, Hivda Yayınları, İstanbul 2009, s. 28-29.

¹⁹ Eyüp Bekiryazıcı, "Anadolu'dan Halep'e ya da Ölüme Seyahat: Sühreverdî el-Maktûl," II. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu: Selçuklularda Bilim ve Düşünce (Konya, 19-21 Ekim 2011), *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Konya 2013, s. 171.

²⁰ Enes Taş, "13. Yüzyılda Yaşamış Gelenekçi Bir Düşünür: Abdüllatif el-Bağdâdî, Hayatı ve Eserleri," *Akid*, C. 1, S. 1 (2018), s. 92.

²¹ İsrakiye, Şihâbüddin es-Sühreverdî (1154-1191) tarafından kurulan felsefi bir akımdır. "İşrâk" kelimesi Arapça'da "ışığın doğuşu" veya "aydınlanma" anlamına gelir ve bu ekol, varlığı ışık metafiziği çerçevesinde açıklar. Sühreverdî'ye göre tüm varlıklar, Nurü'l-Envar (Mutlak Işık) olan Tanrı'dan sudur eden ışık dereceleri. Bilgiye ulaşmada yalnızca akıl yürütme yeterli değildir; sezgi (ilm-i huzûri) ve keşf yoluyla hakikate erişmek esastır. İsrâkî felsefe, Platon, Yeni-Platonculuk ve İslam tasavvufu ile ilişkilidir. Bkz.; Mahmut Kaya, *TDV İslam Ansiklopedisi*, "İşrâk", C. 22, s. 493-496; Mahmut Recep Keleş, "Eyyübîler Dönemi Siyasi ve Dini Dinamikler Bağlamında Şeyh Şihâbeddin Sühreverdî'nin İdamı," *Eskiye: Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi*, S. 53 (Haziran 2024), s. 552.

²² Mahmut Kaya, "Abdüllatif el-Bağdâdî," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul 1988, s. 254.

EYYÛBÎ SULTANI EL-MELİKÜ'L-KÂMİL'İN REGAİB NAMAZI YASAĞININ DİNİ, SİYASİ VE İKTİSADİ BOYUTLARI

Âmidî (ö. 631/1233), Tâceddin el-Urmevî (ö. 653/1255), Efdalüddin el-Hüncî (ö. 646/1248) gibi felsefi ilimlerle meşgul olanlar cezalandırılmamış, aksine Selâhaddin dönemi ve sonrasında zaman zaman himaye dahi görmüşlerdir.²³ Buna karşın, din ilimleri Zengilerde olduğu gibi Eyyübîlerde de birinci sırada yer almaktaydı. Bu ilimler, tefsir, kıraat, hadis, fıkıh, akaid ve tasavvuf ile ilgili ilimlerdi. Bu ilimlerin eğitimi ve öğretimi medreseler, camiler, zaviyeler ve hangahlar gibi pek çok yerde gerçekleşirdi.²⁴ Özellikle Şafi-Eşarî fıkıhçıların ön planda olduğu Eyyübîler döneminde öne çıkan alimler arasında Ziyaeddin eş-Şehrezûrî (ö. 687/1288'den sonra), Abdullah b. Ebi Asrûn (ö. 585/1189), Necmeddin el-Hubûşânî (ö. 697/1298), Şihâbeddin et-Tûsî (ö. 684/1285), Muhyiddin b. ez-Zekî (ö. 604/1207), İbn Dirbâs (ö. 622/1225), İbn Yunûs (ö. 639/1242), İbn Şeddâd (ö. 632/1235), İbnü'l-Cümmeyzî (ö. 649/1251) gibi alimler Eyyübîler döneminde meşhur olmuş ve onlar tarafından himaye edilmişlerdir.²⁵

1.1.Eyyübî Dönemi Alimlerinin Regaib Namazı Üzerine Tartışmaları

İbnü's-Salâh, Eyyübîler dönemi hadis alimlerinden biri olarak, selefi görüşü benimsemiş ve Kur'ân ile hadisleri tevil etmeyi doğru bulmamıştır. Selefi yaklaşımı savunan İbnü's-Salâh, dini metinlerin zahiri anlamlarına bağlı kalmayı tercih etmiş ve ihtilafli meselelerden kaçınmıştır.²⁶ Batıniler, felsefe ilmini dini ilimlerle uğraşan ulemaya karşı bir silah olarak kullandıkları için İbnü's-Salâh, sultan ve emirleri bu kişilere karşı uyarılmış ve onların medreselerden uzaklaştırılmasını istemiştir. Bu bağlamda, İbnü's-Salâh'ın etkisiyle felsefe ve mantık ilminin medreselerde okutulması engellenmiş ve bu ilimlerle uğraşanlar himaye edilmemiştir.²⁷ İbn Abdüsselâm, Eyyübîlerin Dımaşk kolu hükümdarlarından el-Melikü's-Sâlih İmâdeddin dönemine kadar Dımaşk'ta kalmış ve İbnü's-Salâh'ın görüşleri doğrultusunda felsefe ve mantık gibi ilimlerin okutulmasını engelleyerek dini ilimlerin önemini vurgulamıştır.²⁸ İbn Abdüsselâm, Mısır ve Suriye bölgesinde hem Haçlı seferlerinin hem de iç ayaklanmaların yaşandığı, itikadi ve felsefi tartışmaların yanı sıra tasavvufî akımların etkili olduğu bir dönemde yaşamıştır. Bu karmaşa ortamı, İbn Abdüsselâm'ı siyasetle, kelâmî ve felsefi tartışmalarla aktif olarak ilgilenmeye ve bid'atlarla aşırı görüşlere karşı güçlü bir duruş sergilemeye yöneltmiş olup bu fikrî mücadelesinin izleri eserlerinde açıkça görülmektedir.²⁹

İbn Abdüsselâm'ın bid'at risalesi, Eyyübîler döneminin öne çıkan hadis ve fıkıh alimlerinden olan İbn Abdüsselâm ile İbnü's-Salâh'ın Regaib namazı hakkında farklı görüşlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.³⁰ Regaib namazı, Recep ayının ilk Cuma gecesi kılınan bir namazdır.³¹ İbn Abdüsselâm, *et-Terhib an salati'r-Regaib* isimli eserinde bu namazın bidat olduğunu ifade etmiştir.³² İbn Ebû Rendeka et-Turtuşî'ye (ö. 1131) göre bu namaz, ilk defa 1087 yılında Kudüs'te ortaya çıkmıştır.³³ İbn Abdüsselâm'ın yoğun çabaları ve Eyyübî sultanı el-Melikü'l-Kâmil'in direktifleriyle bu namaz resmi olarak yasaklanmıştır.³⁴ Ancak daha sonraki dönemde, özellikle hangah ve ribatlarda sufi çevreler tarafından bu namaz kılınmaya ve gece ihya edilmesi için ibadetlere devam edilmiştir.³⁵ İbn Abdüsselâm, bidat ile mücadele kapsamında genellikle Regaib namazını kaldırmak ve hükümdarın emir ve direktifleriyle bu namazı genel olarak yasaklatmak istemiştir. İslam dünyasının büyük krizlerle boğuştuğu bu dönemde, tali bir mesele olarak görülmesi gereken bir konuda, ulema tarafından hükümdarların çözüm için harekete

²³ M. Cüneyt Kaya, "Bir 'Filozof' Olarak Sirâceddin el-Urmevî (ö. 682/1283): Letâifü'l-Hikme Bağlamında Bir Tahlil Denemesi," *Diyanet Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, C. 17, S. 33 (Şubat 2012), s. 3; Mustafa Çağrıncı, "Hüncî," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 18, İstanbul 1998, s. 375; Emrullah Yüksel, "Âmidî, Seyfeddin," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul 1991, ss. 57-58.

²⁴ George Makdisi, *The Rise of Colleges*, Edinburgh University Press, Edinburgh 1981, s. 20

²⁵ Mahmut Dündar, *age*, s. 202-205; Mahmut Recep Keleş, "Başarılı Bir Âlim Başarısız Bir Devlet Adamı' Ziyaeddin İbnü'l-Esir'in el-Melikü'l-Efdal'in Siyasi Kariyerine Etkisi," *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. 32, S. 2 (Nisan 2021), ss. 451-453; Abdulkadir Turan, "Nüreddin Mahmud Zengî Devri'nde (541-569/1146-1174) İlimiye Sınıfı," *Journal of Islamicjerusalem Studies*, C. 18, s. 3 (31 Aralık 2018), s. 41; Sâmî es-Sakkâr, "İbn Ebû Asrûn," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 19, İstanbul 1999, s. 423; Musa Bıçkioğlu, *Fâtîmî Hilafeti'nin Sonlandırılması Sürecinde Selâhaddin-i Eyyübî'nin İzlediği Siyaset Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul 2019, s. 113; Mahmut Dündar, *Mısır Eyyübîlerinde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2014, s. 201; Şakir Gözütök, "Hakkârî'li Devlet Adamı ve Âlimler (Abbâsiler Dönemi)," A.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s. 46 (2011), s. 272; Ramazan Şeşen, "İbn Yunus, Kemâleddin," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 20, İstanbul 1999, s. 452; Tuncay Başoğlu, "Eyyübîler ve Memlûkler Dönemi Fıkıh Yazını," *İslâm Tetkikleri Dergisi*, C. 10, s. 1 (Mart 2020), s. 276; Casim Avcı, "İbn Şeddâd, Bahâeddin," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 20, İstanbul 1999, s. 373; Tevhit Bakan, "Reşid el-Attâr," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 35, İstanbul 2008, s. 12.

²⁶ M. Yaşar Kandemir, "İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 21, İstanbul 2000, s. 198.

²⁷ Mahmut Dündar, *age*, s. 201.

²⁸ Aygül Düzenli, "İktidar-Ulemâ İlişkileri Bağlamında İzzeddin b. Abdüsselâm," *Mütefekkir: Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 16 (2021), ss. 219-220.

²⁹ Söz konusu eserler için bkz.; H. Yunus Apaydın, "İbn Abdüsselâm, İzzeddin," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 19, İstanbul 1999, s. 284-287.

³⁰ Muhammed Nâsir Elbânî ve Muhammed Zehir eş-Şâviş, *Müsâcele İlimiye Beyne'l-İmameyni'l-Celileyne'l-İzz Bin Abdüsselâm ve İbni's-Salâh Havle Salati'r-Regaib*, Mektebetü'l-İslâmî, 1405, s. 55.

³¹ Hamdi Tekeli, "Regâib Gecesi," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 34, İstanbul 2007, s. 535.

³² Elbânî, *age*, s. 55.

³³ Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1984, C. 19, s. 494.

³⁴ Elbânî, *age*, s. 55.

³⁵ Elbânî, *age*, s. 51.

geçirildiği görülmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz siyasi ve sosyal meselelerde tali bir mesele olsa da hükümdarın bizzat müdahil olduğu bir durum ortaya çıkmıştır.³⁶

Sübki (ö. 771/1370), *Tabakat* isimli eserinde yer alan risaleyi nakletmeden önce bazı açıklamalar yapmıştır.³⁷ Buna göre, İbnü's-Salâh (ö. 643/1245) hayatını ve mücadelesini Rafizilere ve felsefe ile uğraşanlara yöneltmiştir. Eyyübiler, İbn Salâh'ı o kadar dikkate almışlardır ki özellikle Dimâşk'ta felsefe ve mantık ilimlerinin açıkça okutulmasına izin vermemişlerdir. Ayrıca İbnü's-Salâh, halkı Regaib namazından menetmek yönünde fetva vermiştir. Bu fetva, *er-Red ale't-Terğîb an Salâti'r-Regâibi'l-Mevzûa ve beyânüha fiha min muhalefeti's-Süneni'l-Meşrû* isimli risalede yer almakta olup, daha sonraki süreçte bu fetvasından dönüş yapmış ve Regaib namazının yasaklanmaması gerektiğini İbn Abdüsselâm ile yaptığı münazarada ifade etmiştir. Sultanü'l-ulema olarak bilinen İbn Abdüsselâm, Regaib namazını meneden bir risale kaleme almış ve bu risale ile Sultan Kamil'i etkileyerek namazın cemaatle kılınmasının yasaklanmasına vesile olmuştur.³⁸

İbn Abdüsselâm'a göre bidat üç çeşittir. Birinci grup, yemek yeme, meşrubat içme ve benzeri hususlarda İslam'ın ilk dönemlerinde bulunmayan, dine taalluk etmeyen yeniliklerdir. İkinci grup, dine taalluk eden ve nassa aykırı olmayan, iyi bid'atları içerir. Üçüncü grup bid'at ise dine aykırı olan ve nassa muhalif olan bid'atlardır. İbn Abdüsselâm'a göre Regaib namazı, üçüncü grup bidat olup, aslı olmayan bir uydurma ve Hz. Peygambere yalan isnat etmektir.³⁹ İbnü'l-Cevzi, Regaib namazının mevzu olduğunu, *Mevzuat* isimli eserine dayanarak ifade etmiştir.⁴⁰ Ebubekir et-Turtûşi de Regaib namazının Kudüs'te ilk defa kılındığını belirtmiştir. Bu bakımdan, Kur'an ve hadislerde bulunmayan bu uydurma namazın nassa muhalif olduğu ortadadır. Alimler bu namazı kıldıklarında, halk bunun sünnet olduğunu zannedebilir, bu da Hz. Peygambere (SAV) yalan isnat etmek anlamına gelir. Regaib namazı kılındığında sahih namazın kaidelerine de muhalefet ettiği belirtilmiştir. Namaz esnasında İhlas Suresi'nin her rekâta 12 defa, Kadir Suresi'nin okunması ve bu surelerin sayılması gibi hususlar namazın sükununu engellediğinden sünnete ters düşmektedir.⁴¹ Ayrıca, nafil namazların sünnet olanı evde kılınması gerektiği halde, Regaib namazının mescitte cemaatle kılınması da mevzu olduğuna işaret etmektedir. Hz. Peygamber (SAV), cuma gecesini diğer gecelerden ayırıp sadece bu gece nafil namaz kılmayı ve cuma günleri oruç tutmayı doğru bulmamıştır. Regaib namazında secde rükünlarına da uyulmamaktadır. Tüm bu hususlar ortaya konulduğunda, Regaib namazının bid'at olduğu ve kaldırılması gerektiği anlaşılmaktadır. El-Melikü'l-Kâmil, kendisinin hâkim olduğu Mısır'da bu namazın kılınmasını yasaklamıştır. İbn Abdüsselâm, el-Melikü'l-Kâmil'in bu tavrını övmüş ve onun bidatleri ortadan kaldırmaya çalıştığını ifade etmiştir.⁴²

2. El-Melikü'l-Kâmil'in Regaib Namazını Yasaklama Kararının Siyasi Yönü

Ulema arasında gerçekleşen dini tartışmalar, bazen birbirlerine risaleler yazarak, bazen de eserlerinde ihtilafli meselelere değinerek yapılmaktaydı. Regaib gecesinde kılınan namaz ile ilgili olarak Eyyübiler dönemine kadar süren bu tartışmalarda, dönemin iki önemli alimi İbnü's-Salâh ve İbn Abdüsselâm, konu hakkında risale yazmışlardır.⁴³ İbnü's-Salâh ile İbn Abdüsselâm arasındaki tartışmada, İbn Abdüsselâm'ın görüşünü benimseyen Eyyübî Sultanı el-Melikü'l-Kâmil, verdiği kararla Regaib namazının Mısır ve Suriye'de kılınmasını yasaklamıştır.⁴⁴ İbnü's-Salâh her ne kadar Eyyübilere daha yakın bir kişilik olsa da İbn Abdüsselâm'ın daha baskın olması ve onun aynı zamanda Şâfiî-Eş'ariyye mezhebine mensup olması, fetvalarının daha çok kabul görmesine ve bu konuda etkili olmasına işaret etmektedir.⁴⁵

El-Melikü'l-Kâmil, Mısır ve Suriye'de sultan olarak kabul edilse de zaman zaman iktidarına zarar veren olaylarla karşı karşıya kalmaktaydı. Bu siyasi kaotik durumlara rağmen, ülkedeki dini ve kültürel meselelere de müdahil oluyor ve bu konularda kararlar veriyordu. El-Melikü'l-Kâmil, İbn Abdüsselâm veya İbnü's-Salâh'ın etkisinde kalarak böyle bir karar vermemiş olsa da konu bidatlerle mücadele olduğu için kamuoyunu etkileyen bir mesele olarak müdahil olmuş ve "namaz yasaklatan" bir hükümdar olma pahasına bu kararı almıştır. Nitekim İbnü's-Salâh, Regaib namazının mevzu hadise dayalı olduğunu kabul etse de Cuma gecesini kılınan bir namaz olması dolayısıyla dileyen kişilerin mevzu olsa da namaz kılabilceğini, nafil namaz olması dolayısıyla kişinin Allah'a yaklaşmasına vesile olduğunu savunmaktaydı. Muhtemelen toplumun önemli bir kesimi de bu görüşte olup, Regaib namazını eda etmekte ve bu geceyi ihya ederek sevabını Allah'tan ummaktaydılar.⁴⁶ Bu namazın Kudüs ve

³⁶ Aygül Düzenli, *age*, s. 219-220.

³⁷ Taceddin Sübki, *Tabakâti's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, Kahire 1964, s. 251.

³⁸ Elbanî, *age*, s. 14-27.

³⁹ Elbanî, *age*, 19-27.

⁴⁰ Enbiya Yıldırım, "İbnü'l-Cevzi'nin Hadisçiliğine Genel Bir Bakış", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (Haziran 2006), 90.

⁴¹ Bünyamin Arvasi, "Tasavvufta Hadis Usulü Esnekliği (Regâib Namazı Bağlamında)", *Genç Müttefekkirler Dergisi*, C. 3, S. 1 (Haziran 2022), ss. 23-24.

⁴² Elbanî, *age*, s. 17.

⁴³ Sübki, *age*, s. 251.

⁴⁴ Sübki, *age*, s. 254.

⁴⁵ M. Yaşar Kandemir, *age*, s. 199; H. Yunus Apaydin, *age*, s. 285.

⁴⁶ Ebü Şâme, *el-Bâ'is Alâ İnkârî'l-Bed'i ve'l-Havâdis*, DarülHüda, Kahire 1955, s. 55.

EYYÛBÎ SULTANI EL-MELİKÜ'L-KÂMİL'İN REGAİB NAMAZI YASAĞININ DİNİ, SİYASİ VE İKTİSADİ BOYUTLARI

çevresinde yaygın olduğu bilinse de İskenderiye ve Mağrib'teki Müslümanların böyle bir namaz ile ilgili herhangi bir gelenekleri bulunmamakta ve bu namazı eda etmemekteydiler.⁴⁷

El-Melikü'l-Kâmil'in bidat konusunda hassas davranmasının pek çok nedeni vardır. Regaib namazı, her ne kadar İbnü's-Salâh gibi bazı alimler tarafından nafîle ibadet olarak kabul edilse de bu namazın özel bir namaz olduğu ve onun rükünlerinin Peygamber tarafından belirlenmediği için belirli bir zaman ve mekânda kılınmasının sünnete uygun olmadığı ve bidat olarak kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu durum, İbn Abdüsselâm başta olmak üzere, daha sonraki ulema tarafından da haram kabul edilmiş ve bu tür bir ibadetin yerine getirilmesi sevap değil, günah olarak görülmüştür.⁴⁸ Sultanı ilgilendiren konu, bu ibadetin tekil bir şekilde gerçekleştirilmesi değil, toplu bir şekilde tüm halkı etkileyen bir mesele olmasıdır. Kûsuf ve Husûf namazları ile Teravih namazları gibi cemaatle kılınan sünnet ibadetlerin toplu olarak yapılmasında bir sakınca olmadığı gibi, yapılması tavsiye edilmekte ve sevap umulmaktadır.⁴⁹ Ancak, hakkında sahih rivayet olmayan bir ibadetin toplu olarak yapılması ve gelenek haline gelmesi, sultanı ilgilendiren bir husus olduğundan, bu konuda ulemanın fetvalarına karşı harekete geçmeyen bir idareci hem Allah indinde cezalandırılabilir hem de halkın takip ettiği ulemanın fetvalarına göre hüküm vermeyen bir sultanın iktidarının sarsılması söz konusu olabilir. El-Melikü'l-Kâmil, hem babası el-Melikü'l-Âdil'in göz bebeği olması hem de Selâhaddin-i Eyyübî'nin damadı olması dolayısıyla devlet idaresinde tecrübe sahibiydi ve aldığı kararlarda isabet sağlamaktaydı. Yaklaşık 100 yıldır yapılan bu hatanın ve günah olduğu ortaya konulan bu bid'atin sultan tarafından yasaklanması da onun tecrübeli bir sultan oluşunun bir göstergesi olarak görülmelidir.⁵⁰

İbn Abdüsselâm'ın fetvası neticesinde alınan kararla birlikte Mısır'da Regaib namazının kılınması yasaklandı. El-Melikü'l-Kâmil döneminde, 5. Haçlı seferi sonrasında, Sicilya Kralı ve Alman İmparatoru II. Friedrich ile yapılan ittifak ve antlaşma neticesinde Kudüs, Beytüllahm, Nâsıra, Montfort ve Toron kaleleri ile Celile bölgesi ve Sayda etrafındaki bazı bölgeler Haçlılara verilmişti. Ancak Müslümanlar, Kudüs'te Kubbetü's-sahra, Mescid-i Aksâ ve Harem-i Şerif'in Müslümanların elinde kalması ve serbestçe ibadet etme haklarına sahip olması koşuluyla anlaşmayı kabul etmişlerdi. Bu durum, Kudüs başta olmak üzere el-Melikü'l-Kâmil'in idari bölgesi olan Suriye'de büyük bir infiale karşılanmış ve pek çok camide el-Melikü'l-Kâmil aleyhine dualar edilmiştir. El-Melikü'l-Kâmil, Kudüs'te kendisi aleyhine oluşan bu durumu lehine çevirmek amacıyla burada çıkan Regaib namazı bidatini yasaklatarak olumsuz kamuoyunu lehine çevirmeye çalışmıştır. Ulema, bu bidatin kaldırılmasını olumlu karşılamış ve el-Melikü'l-Kâmil aleyhine olan durum kısa sürede ortadan kalkmıştır. Nitekim, el-Melikü'l-Kâmil ile Alman İmparatoru II. Friedrich arasında yapılan antlaşma, her ne kadar Kudüs'te Hristiyanlara ciddi avantajlar sağlıyor gibi görünse de Alman İmparatoru II. Friedrich'in Papa tarafından aforoz edilmesi ve Haçlılar arasındaki anlaşmazlıklar dolayısıyla hedeflerine ulaşamamışlardı.⁵¹

El-Melikü'l-Muazzam'ın vefatıyla birlikte, el-Melikü'l-Kâmil'in durumu daha da güçlenmiş ve Kudüs'te antlaşma yoluyla Hristiyanlara önemli haklar verilmesine rağmen V. Haçlı seferinden sonra ortaya çıkan yeni durum el-Melikü'l-Kâmil lehine olmuştur.⁵² El-Melikü'l-Kâmil, özellikle Kudüs'te çıkan bir bidati yasaklatarak, Kudüs'e manevi anlamda sahip çıktığını vurgulamıştır. Kudüs'ün I. Haçlı seferinde olduğu gibi Haçlıların eline geçmesi söz konusu değildi, çünkü Haçlıların askeri olarak bir faaliyetleri bulunmamaktaydı. Bu yüzden, el-Melikü'l-Kâmil aleyhine olanların Suriye Meliki el-Melikü'l-Muazzam'ın taraftarlarıyla bağlantılı olduğu ve onun teşvikiyle gerçekleştiği görülmektedir. Kudüs'ün Haçlılara teslimi haberi, el-Melikü'l-Muazzam'ın torunu el-Melikü'n-Nasır'ın hâkim olduğu Dımaşk'a ulaştığında şehirde matem ilan edilmişti. Alim ve vaiz İbnü'l-Cevzî Emeviye Camiinde, Kudüs'ün küffara teslim edildiğini ve Müslümanların hakir düştüğünü anlatmıştı. Bu, halk nezdinde infiale neden olmuş ve şehri kuşatma altına alan ahalinin el-Melikü'l-Kâmil aleyhine kamuoyu oluşturmasını sağlasa da başarılı olamamıştır.⁵³

Friedrich iki gün kaldıktan sonra Akka'ya, ardından da memleketine döndü. Friedrich'in Kudüs'ten ayrılmasından sonra el-Melikü'l-Kâmil, durumu bildirmek amacıyla Eyyübî ülkesinde duyurular yaptırmış ve Haçlıların Kudüs'e girmesinden rahatsız olan halkı sakinleştirmeye çalışmıştır. El-Melikü'l-Kâmil, Friedrich ile yaptığı bu anlaşmadan pişman olsa da babası el-Melikü'l-Âdil gibi diplomatik yollarla mücadele etmenin en doğru yol olduğunu düşünmekteydi.⁵⁴ Kudüs meselesinde kendisini uyarılara karşı, Kudüs'ün koruyucusu olduğunu ve gösteriş peşinde olmadığını söylemiştir. El-Melikü'l-Kâmil, Kudüs meselesinde hem kendi ülkesinde hem de kardeşinin hâkim olduğu Suriye'de büyük tepki görmüştür. El-Melikü'l-Muazzam'dan sonra Dımaşk'a hâkim olmak

⁴⁷ Muhammed Vâil el-Hanbelî, "Minhelü'r-Râgib fi Hali Hadisi Salâti'r-Regâib," *Mecelletü't-Türâsi'n-Nebevî*, C. 4, S. 2 (Mart 2019), s. 135.

⁴⁸ Ramazan Altıntaş, "İzzüddin b. Abdüsselâm'ın İki Akâid Risâlesi (Mülhatü'l-İtikâd ve Bid'at Risâlesi)," *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1 (15 Haziran 2001), s. 28.

⁴⁹ M. Kâmil Yaşaroğlu, "Kûsuf," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 26, TDV Yayınları, Ankara 2002, s. 577.

⁵⁰ Hasan Aydın, "Melik Kâmil Dönemi (615-635/1218-1238)," *Eyyübiler: Siyasi Tarih*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2020, s. 271.

⁵¹ Sebahattin Çelik, *Beşinci Haçlı Seferi (1217-1221)*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elâzığ 2018, ss. 195-198.

⁵² Mustafa Kılıç, "Âlim ve Devlet Olarak Eyyübî Meliki: 'el-Melikü'l-Muazzam' (576-624/1180-1227)," *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 2 (2006), ss. 355.

⁵³ Ayşe Çekiç, "Eyyübî-Haçlı İlişkilerinden Bir Kesit: Paylaşılmayan Kudüs'ü Paylaşan Liderler (El-Melik el-Kâmil ve II. Friedrich)," *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, C. 9 (2017), ss. 85.

⁵⁴ Çekiç, *age*, s. 86-87.

isteyen el-Melikü'l-Kâmil, bu bölgeyi ele geçirmek amacıyla sefere çıkmış ve Suriye'de birçok bölgeyi ele geçirmiştir. Melikü'l-Kâmil, Haçlılara karşı diplomatik hamlelerle mücadele ederken, kardeşleri ve akrabalarıyla ise hem diplomatik hem de askeri yöntemlere başvurmak zorunda kalmıştır. Kudüs her ne kadar tamamen Haçlılara teslim edilmediyse de Alman İmparatorunun Kudüs'e gelip siyasi faaliyetlerde bulunması ve sembolik etkinlikler gerçekleştirmesi el-Melikü'l-Kâmil aleyhine kamuoyu oluşturmuştur.⁵⁵ Alman İmparatorunun Kudüs'te fazla kalmadan bölgeyi terk etmesi her ne kadar el-Melikü'l-Kâmil'in elini rahatlatırsa da Haçlılar Kudüs'te savaşımadan bazı siyasi haklar elde etmişlerdir.

El-Melikü'l-Kâmil, Haçlılarla yaptığı anlaşma sayesinde savaşız bir döneme girmiş ve kardeşleri aleyhine gücünü artırmaya başlamıştır. Bu durum, bölgedeki devletlerin el-Melikü'l-Kâmil'e karşı örgütlenmesine neden olmuştur. El-Melikü'n-Nâsır Dâvud, Dımaşk'ı bırakmak istemiyordu ve bu yüzden diğer amcası Ahlat hâkimi el-Melikü'l-Eşref ile irtibata geçti.⁵⁶ Bölge hakimleri el-Melikü'l-Kâmil'e karşı birleşince, el-Melikü'l-Kâmil Dımaşk'ı ele geçiremeden dönmek zorunda kaldı. Ancak 1229 yılında el-Melikü'n-Nâsır'ın hakimiyetindeki Dımaşk'ı ele geçirdikten sonra el-Melikü'l-Eşref ile anlaşma yaparak Dımaşk'ı ona verdi ve karşılığında el-Cezire bölgesindeki idari bölgeleri aldı.⁵⁷ El-Melikü'l-Kâmil, Yassıçemen'den sonra Amid'i ele geçirerek el-Cezire'deki hakimiyetini oldukça güçlendirmişti. Bölgede Türkiye Selçuklu Devletiyle olan karşılıklı mücadeleler devam etse de el-Melikü'l-Kâmil'in aldığı önlemlerle bölgedeki gücünü koruyabildi. El-Melikü'l-Eşref'in ölümünden sonra Dımaşk'ı da ele geçiren el-Melikü'l-Kâmil, Suriye, Filistin ve el-Cezire'de iyice güçlenmişti.⁵⁸ Bağdat halifesinin yardım talebine kayıtsız kalmayan el-Melikü'l-Kâmil, önemli bir askeri birliği Moğollara karşı Bağdat'a göndermiş ve İslam Dünyasında güçlü ve tanınır bir hale gelmişti.⁵⁹ El-Melikü'l-Kâmil, Kudüs'ü Haçlılara teslim etme meselesini unutturmuş ve aldığı hem siyasi hem de dini önlemlerle gücünü muhafaza etmeyi başarmıştı. Hatta gücünü babası ve amcası döneminde olduğu kadar artırabilmiş ve İslam Dünyasındaki birliği Eyyübî ülkesinde sağlamıştı. Bu durum, yaklaşan Moğol tehdidini önleyecek ve Suriye ile Filistin'in Moğol işgali altına girmesini engelleyecek hale gelmiştir. Ancak el-Melikü'l-Kâmil'in 9 Mart 1238'de hastalanıp vefat etmesi, onun oluşturduğu bütünlüğün sona ermesine sebep olmuştur.⁶⁰

3. El-Melikü'l-Kâmil'in Regaib Namazını Yasaklama Kararının İktisadi Yönü

El-Melikü'l-Kâmil tarafından uygulanan Regaib namazı yasağı, Eyyübî ekonomisini ilgilendiren önemli bir boyuta sahiptir. İbn Abdüsselâm, Regaib gecesi ve 15 Şaban gecesinde (Berat gecesi) kılınan namazları sadece dini yönden değil, iktisadi açıdan da değerlendirerek, konunun tüm yönleriyle anlaşılmasını sağlamıştır.⁶¹ Bu geceler, Mevlid ve Kadir geceleri gibi kutsal kabul edildiğinden, Berat ve Regaib gecelerinde camilerde kandiller yakılmakta ve bu kandillerde zeytinyağı kullanılmaktadır. Zeytinyağı, az is yapması ve kokusuz olması nedeniyle ibadet mekanlarında tercih edilmekte, “dua yağı” ve “kutsal yağ” olarak da adlandırılmaktadır. Zeytinyağının Akdeniz bölgesinde bol miktarda bulunabilmesi ve üretiminin yaygın olması, dini mekanlarda kullanımında bir engel teşkil etmemiştir.⁶²

İslam dünyasında zeytinyağı, kandillerde aydınlatma amacıyla yaygın olarak kullanılmış ve Kur'ân ve hadislerde temiz bir yakıt olarak anılması, bu kullanımın dini ve kültürel bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Zeytinyağı, düşük duman çıkışı ve yüksek ışık verimi ile bilinmekte olup bu durum özellikle mescit, cami ve diğer kapalı mekanlarda kullanımını avantajlı kılmaktadır. İslam'da zeytinyağının mescitlerde yakılarak kullanılması, zeytinyağının saflığı ve temizliği ile manevi bir temizleme ve aydınlatma aracı olarak kabul edilmesiyle ilişkilendirilmiştir. Nur Suresi'nde zeytin ağacının ışıkla olan ilişkisinin vurgulanması, zeytinyağının mübarek gün ve gecelerde kullanımının gelenek halini almasına neden olmuştur.⁶³

İbn Abdüsselâm'a göre, zeytinyağının kandillerde yakılması haram ve ifrattır. Bu durum bidat olup, konuyla ilgili herhangi bir hadis varid olmadığı gibi, bunu yapanların fazilet ve şeref elde etmediklerini belirtmiştir. Bu uygulamanın sevap değil, haram olduğu konusunda görüş bildirilerek fetva istenmiştir. İbn Abdüsselâm, sadece bidat olan geceler için değil, Pazartesi ve cuma günleri de dahil olmak üzere kandil yakmanın gayrimeşru olduğunu söylemiştir. İslam dünyasında bu geleneğin yayılmasına karşı olduğunu vurgulamıştır. Mübarek gün ve gecelerde kandil yakılmasının büyük bir israf ve savurganlık olduğunu, Allah'ın israfa izin vermediğini ifade etmiştir. Regaib

⁵⁵ Ayşe Dudu Kuşçu, *Eyyübî Devleti Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 165.

⁵⁶ Cengiz Tomar, “el-Melikü'n-Nâsır, Dâvud,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, TDV Yayınları, Ankara 2004, ss. 76-77.

⁵⁷ Önder Kaya, *Eyyübî Devleti Meliklerinden I. el-Eşref Muzaffereddin Musa Döneminin Siyasi Tarihi (597/1200-735/1237)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000, ss. 200-206.

⁵⁸ Kılıç, *age*, s. 206.

⁵⁹ Bahattin Alın, *Eyyübîler Devrinde Suriye*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elâzığ 1996, s. 128.

⁶⁰ Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü 'z-Zamân fi Târîhi'l-A'yân*, Haydarâbâd 1951, C. 8/2, ss. 654-656.

⁶¹ Muhammed Nasır Elbanî, *age*, s. 41.

⁶² Rıza Peker, *Tarihsel Süreçte Aydın'da Zeytin ve Zeytincilik*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın 2019, ss. 8-12; Mustafa Yıldırım, “Orta çağ'da Ticaret (Yollar, Şehirler ve Ürünler) Hakkında Bir Değerlendirme (Bizans-Avrupa-İslâm Dünyası),” *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 7, S. 2 (31 Aralık 2022), ss. 197-198.

⁶³ Nebi Bozkurt, “Kandil,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, TDV Yayınları, İstanbul 2001, ss. 300-301; “Nûr Suresi 35. Ayet” (Erişim 18 Ağustos 2024).

EYYÛBÎ SULTANI EL-MELİKÛ'L-KÂMİL'İN REGAİB NAMAZI YASAĞININ DİNİ, SİYASİ VE İKTİSADİ BOYUTLARI

ve Berat geceleri dahil olmak üzere, diğer tüm mübarek gün ve gecelerde bu tür savurganlıklara izin verilmemesi ve bu adetin yaygınlaştırılmaması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁴

Eyyübî Sultanının Regaib namazını yasaklamasında ekonomik kaygıların da etkili olma ihtimali bulunmaktadır. Nitekim, İbn Abdüsselâm'a bu konuda fetva sorulduğunda, olayın iktisadi yönüyle ilgili de cevap vermiş ve meselenin sadece dini yönüyle yetinmemiştir. Eyyübî ülkesinde, özellikle Kahire'de, pek çok cami ve mescidin bulunması ve Regaib gecesinde yakılan binlerce kandilin harcadığı zeytinyağının beytülmalden alınması nedeniyle harcamalar oldukça yüksekti. Ayrıca, bidat olan ve Allah'ın ve Resul'ünün emretmediği bir ibadet için beytülmalden zeytinyağı alınması ve kullanılması uygun değildi. El-Melikü'l-Kâmil, özellikle Haçlılar ve kardeşleriyle yaptığı mücadelelerde büyük bir maliyet üstlendiğinden, bu tür harcamaları ortadan kaldırmak istemiş ve İbn Selâm'ın fetvasına uygun hareket ederek Regaib namazını yasaklamıştır.⁶⁵

Regaib namazı için camilere kadın, erkek ve çocuklardan oluşan aileler gelmektedir. Caminin imamı da Regaib namazını meşru bir namaz olarak kaldırmaktadır. Bu bidat, kadın ve erkeklerin gece cami ve mescitlerde kalabalık ve izdiham oluşturmasına yol açmaktadır. Bu durum, kandillerin ve diğer aydınlatma materyallerinin yakılmasını gerektirmektedir. Özellikle mescitlerde zeytinyağı kullanılmasına önem verildiği için bu yağlar cami veya mescidin vakfiyesinden karşılanmakta ve bu da büyük meblağlara ulaşarak vakıf malından büyük harcamalar yapılmasına neden olmaktadır. Vakfeden kişinin vakfiye metninde, Regaib namazında kullanılan kandiller için yağın vakıf malından temin edilmesi gerektiği belirtilmediği gibi, şer'an burada bir bidat söz konusudur. Bu bidatin gerçekleştirilmesinde vakıf malının harcanması, vakfın suistimaline yol açmaktadır. Vakfiyede gerekli yerlere mal sarf edilmesi helal iken, haram bir bidatin yerine getirilmesi için vakıf malının hesapsızca harcanması, vâkıfın hukukuna zarar vermekte ve haram bir iş yapılarak sözde ibadet yerine getirilmektedir. Regaib gecesinde Müslümanların toplu halde camilere gitmesi, kandil gibi aydınlatmaların yakılmasını gerektirmenin yanı sıra, cemaate tatlı ve meşrubat gibi ikramlar da verilmekte olup, bu ikramlar vakıf malından veya hayırseverler tarafından yapılmaktadır. Ancak, bu gecenin bidat olması nedeniyle, yakılan kandillerin, dağıtılan yemek, meşrubat ve tatlıların da aynı hükümde olması gerekmektedir. Bu gecede tatlı gibi yiyecekler zaman zaman hayırseverler, zaman zaman sultan veya emirler tarafından, bazen de cari adet gereği vakıf malından karşılanmaktadır. Bu organizasyon ve alım satım işleri, yiyecek ve içeceklerin dağıtımı gibi hususlar, iktisadi bir organizasyonu ortaya çıkarmaktadır.⁶⁶

Mescid ve camilerde bu tür organizasyonlar, bağlı buldukları vakıf kanalıyla yapılmakta olduğundan, ilgili vakfiye şartlarına uygun şekilde gerçekleştirilmelidir. Vâkıfın koyduğu şartlar içerisinde kandil yağlarının karşılanması ve cemaate belirli gün ve gecelerde tatlıların verilmesi gibi sosyal faaliyetler varsa, sultanın veya idarecinin yasak koymadığı sürece bu tür etkinlikler hukuka uygun şekilde yapılabilir. Şayet vâkıf bu tarz kutlamalar ile ilgili bir husus belirtmemiş veya tam tersi olarak, vakfiyede bu tür kutlamaların yapılmaması ve sadece ibadet gibi hususların yapılması gerektiği belirtilmişse, bu tarz kutlamaların yapılması şeran uygun değildir.⁶⁷ İbn Teymiye'nin vurguladığı üzere, vakfeden kişinin koyduğu şartlar her ne kadar vakfın koyduğu şartlar kadar belirgin olsa da, İbn Teymiye'ye göre, bu şartların İslam hukukuna uygun olması gerekmektedir.⁶⁸ Vakfeden kişi her ne kadar tercih hürriyetine sahip olsa da, söz konusu vakıf şartnamesi olduğunda ihtiyatlı davranılmalı ve ulema arasındaki görüş farklılıkları göz önünde bulundurulmalıdır.⁶⁹ Nitekim Regaib kandili ile ilgili bu tören ve kutlamalar, burada kılınan namazın mevzu olması hasebiyle, sultan veya idareci tarafından iptal edildiğinde, bu kutlamalar vakfiyede yer alsın bile yerine getirilmemeli ve sultanın veya idarecinin hükmü iptal etmesiyle ortadan kalkmalıdır.⁷⁰

Konuya ekonomik açıdan bakıldığında, bu tür faaliyetlerin vakfiyede yer alıp almadığına ve ayrıntılı şekilde ele alınıp alınmadığına bakılmalıdır. Nitekim, Eyyübîlerin egemen olduğu özellikle Mısır'da yüzlerce cami ve mescid bulunmakta ve bu camilerin pek çoğunda bidat olduğu ortaya çıkan Regaib ve Berat kandilleri kutlanmaktaydı.⁷¹ Bu kutlamalar sırasında kandillerin geceleri ibadet süresince etrafı aydınlatması için kullanılan saf zeytinyağının vakıf malından karşılanması, maddi külfet yaratmakta ve vakıf malının tükenmesine sebebiyet vermekteydi. Böylece vakıf için toplanan veya hibe edilen mal ve paraların tükenmesi ve daha hayırlı işlerin yapılmasının önlenmesine yol açmaktaydı. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, yüzlerce camide yakılan kandillerin Eyyübî ekonomisine zarar verdiği görülmüş ve bu bidatin yasaklanması için el-Melikü'l-Kâmil emir vererek uygulamayı kaldırmıştır.⁷² Haçlılarla yapılan savaşlarda bu kadar mal ve mülkün bid'at olan bir ibadetin yerine getirilmesi için harcanması, Eyyübî sultanı tarafından uygun görülmemiştir. Bu konu, dönemin uleması

⁶⁴ Altıntaş, *age*, s. 25-28.

⁶⁵ Muhammed Nasır Elbanî, *age*, s. 41.

⁶⁶ Hamdi Tekeli, *age*, s. 534-535.

⁶⁷ Osman Gazi Özgüdenli, "Vakfiye," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 465.

⁶⁸ Muhammed Nasır Elbanî, *age*, s. 48.

⁶⁹ George Makdisi, *The Rise of Colleges*, Edinburgh University Press, Edinburgh 1981, s. 38.

⁷⁰ M. Yaşar Kandemir, "Mevzû," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, TDV Yayınları, Ankara 2004, ss. 493-494.

⁷¹ Ahmed Fikri, *Mesâcidü'l-Kahire ve Medârisüha el-Cüzü's-Sâni'l-Asri'l-Eyyübî*, Darülmaarif, Kahire 2008, s. 236.

⁷² Elbanî, *age*, s. 55.

tarafından, özellikle İbn Abdüsselâm'ın vermiş olduğu fetva çerçevesinde değerlendirilmiştir. Vakfeden kişinin vakfiye için ortaya koymuş olduğu şartlar kadı tarafından onaylandıktan sonra değiştirilmesi mümkün olmadığından, bu gibi hususlar fetva yolu ile suistimallerin önüne geçilebilmektedir ve nihai çözüm, sultan veya naibin kararı ile sağlanmaktadır.⁷³

SONUÇ

Eyyübîler dönemi, mezhep ihtilafları ve dini meselelerdeki tartışmaların yoğun olduğu bir dönemdir. Ulemanın sosyal ve siyasi hayattaki etkinliği, Eyyübî sultanlarının, özellikle el-Melikü'l-Kâmil'in aldığı kararlarla daha da belirgin hale gelmiştir. El-Melikü'l-Kâmil, İbn Abdüsselâm'ın fetvasına dayanarak Regaib namazını yasaklamış ve bu yasağın dini, siyasi ve iktisadi boyutlarıyla ülkede önemli etkileri olmuştur. El-Melikü'l-Kâmil'in Regaib namazını yasaklama kararı, yalnızca dini bir mesele olarak kalmamış, aynı zamanda siyasi ve iktisadi boyutlarıyla da ele alınmıştır. Dini açıdan, Regaib namazının bidat olduğu ve Hz. Peygamber (SAV) tarafından belirlenmeyen rükünlere sahip olduğu gerekçesiyle yasaklanması, bid'atlarla mücadele kapsamında önemli bir adımdır. İbnü's-Salâh'ın Regaib namazını nafîle ibadet olarak kabul eden görüşüne karşın, İbn Abdüsselâm'ın bidat olarak değerlendirmesi ve bu görüşün el-Melikü'l-Kâmil tarafından benimsenmesi, dini tartışmaların siyasi kararlara etkisini göstermektedir. Siyasi açıdan, el-Melikü'l-Kâmil'in Regaib namazını yasaklama kararı, onun Haçlılara karşı yürüttüğü mücadelelerde ve iç siyasi çekişmelerde gücünü pekiştirmek amacıyla alınmış bir önlem olarak değerlendirilebilir. El-Melikü'l-Kâmil, Haçlılarla yaptığı anlaşmalar ve Kudüs'ü teslim etmesi nedeniyle halkın ve ulemanın tepkisini çekerken, Regaib namazı gibi bid'atlarla mücadele ederek olumsuz kamuoyunu lehine çevirmeye çalışmıştır. Bu karar, Sultan'ın dini otoriteyi ve ulemanın desteğini arkasına alarak siyasi gücünü pekiştirme stratejisi olarak da görülebilir. İktisadi açıdan ise, Regaib namazı ve diğer bidat uygulamalarının büyük maliyetler doğurması, Eyyübî ekonomisine zarar veren unsurlar arasında yer almıştır. Camilerde yakılan kandillerde kullanılan zeytinyağının maliyeti, vakıf mallarının tükenmesine ve daha hayırlı işlerin yapılmasının önlenmesine yol açmıştır. El-Melikü'l-Kâmil'in bu harcamaları ortadan kaldırmak amacıyla bid'atları yasaklaması, ekonomik açıdan da rasyonel bir karar olarak değerlendirilmelidir. Sonuç olarak, el-Melikü'l-Kâmil'in Regaib namazını yasaklama kararı, Eyyübî döneminin dini, siyasi ve iktisadi dinamiklerini yansıtan önemli bir örnektir. Bu karar, dini otoritenin ve ulemanın sosyal ve siyasi hayattaki rolünü pekiştirmiş, aynı zamanda Eyyübî ekonomisinin sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik bir adım olmuştur. El-Melikü'l-Kâmil'in bu kararı, Eyyübî Sultanlarının bid'atlarla mücadele konusundaki kararlılığını ve dini meselelerin siyasi ve iktisadi boyutlarını dikkate alma yeteneğini göstermektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The reign of al-Malik al-Kamil, one of the prominent Ayyubid sultans, presents a fascinating study in medieval Islamic governance. Among the significant decisions during his rule was the ban on the Regaib prayer, a controversial action with wide-ranging implications. This prayer, traditionally performed on the first Thursday night of the month of Rajab, had become a deeply rooted practice among the Muslim populace. However, its prohibition by al-Malik al-Kamil sheds light on the interplay of religious, political, and economic factors that influenced governance during the Ayyubid period.

This study explores the multifaceted dimensions of al-Malik al-Kamil's decision to ban the Regaib prayer, emphasizing its theological foundations, political motivations, and economic consequences. It argues that the prohibition was not merely an attempt to enforce religious orthodoxy but also a calculated response to broader socio-political challenges and fiscal constraints of the time. By examining primary sources and historical accounts, the study reveals how the decision was shaped by the Sultan's need to consolidate his rule, address public discontent, and manage limited state resources. The case of the Regaib prayer thus offers valuable insights into the governance strategies of medieval Islamic rulers and the dynamic interaction between religion, politics, and economics.

Methodology

To analyze al-Malik al-Kamil's decision comprehensively, this study adopts a multidisciplinary approach that integrates historical, theological, and socio-economic perspectives. The research relies on both primary and secondary sources, including historical chronicles, religious texts, and modern scholarly interpretations.

1. Historical Contextualization: The decision is situated within the broader historical context of the Ayyubid period, focusing on al-Malik al-Kamil's reign (1218-1238). Key events, such as the Fifth Crusade and subsequent negotiations with the Crusaders, are examined to understand the political backdrop.

⁷³ George Makdisi, *age*, s. 54.

EYYÛBÎ SULTANI EL-MELİKÛ'L-KÂMİL'İN REGAİB NAMAZI YASAĞININ DİNİ, SİYASİ VE İKTİSADİ BOYUTLARI

2. Theological Analysis: The study explores the religious debates surrounding the Regaib prayer, particularly its classification as *bidah* (innovation). It highlights the role of influential scholars like Izz al-Din Ibn Abd al-Salam in shaping theological opinions that influenced state policy.

3. Economic Assessment: The financial implications of the Regaib prayer are analyzed, particularly its communal aspects, such as the expenditure on lighting candles and other related costs. This dimension is contextualized within the economic pressures faced by the Ayyubid state, including military campaigns and resource management.

4. Interdisciplinary Synthesis: By integrating these perspectives, the study aims to provide a holistic understanding of the decision to ban the Regaib prayer, illustrating its multidimensional nature and implications.

Results

The findings reveal that al-Malik al-Kamil's decision to prohibit the Regaib prayer was deeply influenced by intertwined religious, political, and economic factors.

1. Religious Considerations:

The primary theological justification for the ban was the classification of the Regaib prayer as a bidah. Influential scholars like Izz al-Din Ibn Abd al-Salam played a pivotal role in advocating for the prohibition. They argued that the prayer lacked a basis in the Quran and the hadith, the two primary sources of Islamic law. Ibn Abd al-Salam's fatwa emphasized the potential harm of such innovations, asserting that they could lead to religious confusion among the masses and detract from the purity of Islamic worship. By endorsing this perspective, al-Malik al-Kamil aligned himself with the conservative religious authorities of his time, reinforcing his image as a ruler committed to upholding Islamic orthodoxy.

2. Political Motivations:

The political context of al-Malik al-Kamil's reign was marked by significant challenges, including the aftermath of the Fifth Crusade and the controversial ceding of Jerusalem to the Crusaders as part of a peace agreement. These events had damaged the Sultan's reputation among his subjects, leading to public discontent and questions about his legitimacy.

The decision to ban the Regaib prayer can be seen as a strategic move to regain public trust and assert his authority. By taking a firm stand against what was perceived as religious corruption, al-Malik al-Kamil sought to present himself as a devout and principled ruler who prioritized the religious welfare of his people. Moreover, the ban helped the Sultan consolidate power by aligning himself with influential religious figures like Ibn Abd al-Salam. This alliance not only bolstered his legitimacy but also strengthened his ability to govern effectively in a period of political uncertainty.

3. Economic Dimensions:

The economic pressures faced by the Ayyubid state played a critical role in the decision to prohibit the Regaib prayer. The communal aspects of the prayer, such as the extensive use of olive oil for lighting candles during the prayer nights, represented a significant financial burden.

Given the ongoing military campaigns against the Crusaders and the need to manage limited resources, the Sultan was likely motivated by a desire to reduce unnecessary expenditures. The prohibition of the Regaib prayer allowed the state to redirect resources, particularly waqf funds, to more essential purposes, such as funding military efforts and supporting public welfare initiatives.

Conclusion

The decision to ban the Regaib prayer during the reign of al-Malik al-Kamil exemplifies the complex interplay between religion, politics, and economics in medieval Islamic governance. This multidimensional action highlights the pragmatic approach of rulers like al-Malik al-Kamil in balancing religious adherence with the practical demands of statecraft.

1. Religious Implications: The prohibition reflects the significant role of religious scholars in shaping state policies and enforcing theological orthodoxy. By aligning himself with conservative religious authorities, al-Malik al-Kamil reinforced his image as a devout ruler committed to preserving the integrity of Islamic worship.

2. Political Strategy: The decision was a calculated response to the political challenges of the time, including public discontent and questions of legitimacy. By taking a firm stand against perceived religious corruption, the Sultan sought to restore public trust and consolidate his authority.

3. Economic Considerations: The ban on the Regâib prayer underscores the importance of economic factors in religious governance. By eliminating a costly tradition, al-Malik al-Kamil demonstrated fiscal prudence and ensured the sustainability of state resources.

In conclusion, the case of the Regâib prayer provides valuable insights into the broader dynamics of Ayyubid governance. It illustrates how rulers navigated the interconnected spheres of religion, politics, and economics to maintain stability and ensure the effective management of their states. Al-Malik al-Kamil's actions serve as a testament to the pragmatic and multifaceted nature of medieval Islamic leadership, offering lessons for understanding the governance strategies of the past and their relevance to contemporary discussions on the intersection of religion and politics.

KAYNAKÇA

- ALIN, Bahattin, *Eyyubiler Devrinde Suriye*, Elâzığ: Fırat Üniversitesi, 1996.
- ALTINTAŞ, Ramazan, “İzzüddin b. Abdüsselâm'ın İki Akâid Risâlesi (Mülhatü'l-İ'tikâd ve Bid'at Risâlesi),” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1 (15 Haziran 2001), ss. 23-54.
- APAYDIN, H. Yunus, “İbn Abdüsselâm, İzzeddin,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 19, İstanbul: TDV Yayınları, 1999, ss. 284-287.
- ARVASI, Bünyamin, “Tasavvufta Hadis Usulü Esnekliği (Regâib Namazı Bağlamında),” *Genç Mütefekkirler Dergisi*, C. 3, S. 1 (Haziran 2022), ss. 20-33.
- AYDIN, Hasan, “Melik Kâmil Dönemi (615-635/1218-1238),” *Eyyübiler: Siyasi Tarih*, Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020, ss. 243-277.
- BASUĞUY, Bedrettin, *Selâhaddin-i Eyyubi Devrinde İlmî Faaliyetler*, İstanbul: Hivda Yayınları, 2009.
- BEKAR, M. Serdar, “El-Melikü'l-Kâmil, Muhammed,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara: TDV Yayınları, 2004, ss. 68-70.
- BEKİRYAZICI, Eyüp, “Anadolu'dan Halep'e ya da Ölümüne Seyahat: Sühreverdî el-Maktûl,” *II. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu Selçuklularda Bilim ve Düşünce (19-21 Ekim 2011 Konya)*, Konya: TTK Yayınları, 2013, ss. 171-184.
- BOZKURT, Nebi, “Kandil,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul: TDV Yayınları, 2001, ss. 300-301.
- ÇEKİÇ, Ayşe, “Eyyubi-Haçlı İlişkilerinden Bir Kesit: Paylaşılmayan Kudüs'ü Paylaşan Liderler (El-Melik El-Kâmil ve II. Friedrich),” *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, C. 9 (2017), ss. 82-89.
- ÇELİK, Sebahattin, *Beşinci Haçlı Seferi (1217-1221)*, Elâzığ: Fırat Üniversitesi, 2018.
- DÜNDAR, Mahmut, *Mısır Eyyubilerinde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri*, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Atatürk Üniversitesi, 2014.
- DÜZENLİ, Aygül, “İktidar-Ulemâ İlişkileri Bağlamında İzzeddin b. Abdüsselâm,” *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 16 (2021), ss. 211-233.
- EBÛ ŞÂME, Şihabüddin, *el-Bâ'is Alâ İnkârî'l-Bed'i ve'l-Havâdis*, Kahire: DarülHüda, 1978.
- EŞ-ŞÂVİŞ, Muhammed Nasır ve Muhammed Zehir, *Müsâcele İlmîyye Beyne'l-İmameyni'l-Celîleyni'l-İzz Bin Abdüsselâm ve İbni's-Salâh Havle Salâti'r-Regâib*, Mektebetü'l-İslâmî, 1405.
- FİKRİ, Ahmed, *Mesâcidü'l-Kahire ve Medârisüha el-Cüzü's-Sâni'l-Asri'l-Eyyubi*, Kahire: Darülmaarif, 2008.
- İBN HALLİKAN, Ahmed, *Vefeyatü'l-A'yan ve Enbau Ebnai'z-Zaman*, Beyrut: Dâru Sadır, 1978.
- İBNÜ'L-CEVZÎ, Sıbt, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târîhi'l-A'yân*, Haydarâbâd, 1951.
- KANDEMİR, M. Yaşar, “İbnü's-Salâh Eş-Şehrezûrî,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 21, İstanbul: TDV Yayınları, 2000, ss. 198-200.
- KANDEMİR, M. Yaşar, “Mevzû,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara: TDV Yayınları, 2004, ss. 493-496.
- KARAKAŞ, Şehri ve Süleyman Özbek, “VI. Haçlı Seferi Gölgesinde Kutsal Roma İmparatoru II. Friedrich ve Eyyübî Sultanı Melik Kâmil Dostluğu,” *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. 15 (03 Şubat 2022), ss. 63-86.

EYYÛBÎ SULTANI EL-MELİKÜ'L-KÂMİL'İN REGAİB NAMAZI YASAĞININ DİNİ, SİYASİ VE İKTİSADİ BOYUTLARI

KARAKAŞ, Şehri, "V. Haçlı Seferi ve Haçlıların Dimyat'ı Zaptı," *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 2 (01 Haziran 2016), ss. 7-26.

KAYA, Mahmut, "Abdüllatif El-Bağdâdî," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul: TDV Yayınları, 1988, ss. 254-255.

KAYA, Önder, *Eyyubi Devleti Meliklerinden I. El-Eşref Muzaffereddin Musa Döneminin Siyasi Tarihi (597/1200-735/1237)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2000.

KELEŞ, Mahmut Recep, "Eyyübiler Dönemi Siyasi ve Dinî Dinamikler Bağlamında Şeyh Şihâbeddin Sühreverdî'nin İdamı," *Eskiye: Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi*, S. 53 (Haziran 2024), ss. 533-556.

KESİR, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, Beyrut: Mektebetü'l-Maârif, 1981.

KILIÇ, Muharrem, "Turtûşî," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul: TDV Yayınları, 2012, ss. 430-431.

KILIÇ, Mustafa, "Âlim ve Devlet Adamı Olarak Eyyubî Meliki: 'el-Melikü'l-Muazzam' (576-624/1180-1227)," *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 2 (2006), ss. 337-355.

KUŞÇU, Ayşe Dudu, *Eyyubi Devleti Teşkilatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013.

MAKDISI, George, *The Rise of Colleges*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 1981.

OFLAZ, Abdulhalim, *Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyubiler (Melik Adil Dönemi)*, İstanbul: Siyer Yayınları, 2019.

ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, "Vakfiye," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 42, İstanbul: TDV Yayınları, 2012, ss. 465-467.

PEKER, Rıza, *Tarihsel Süreçte Aydın'da Zeytin ve Zeytincilik*, Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, 2019.

SÜBKİ, Taceddin, *Tabakatü's-Şaifiyyeti'l-Kübra*, Kahire: İsa el-Babi el-Halebi, 1964.

ŞENBAŞ, Yavuz, *Eyyübî Sultanı Melik Kâmil Döneminin Siyasî Tarihi*, Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2017.

ŞEŞEN, Ramazan, "El-Melikü'l-Adil I," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara: TDV Yayınları, 2004, ss. 59-60.

ŞEŞEN, Ramazan, *Selâhaddin Eyyubi ve Devri*, İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı [İSAR], 2000.

TAŞ, Enes, "13. Yüzyılda Yaşamış Gelenekçi Bir Düşünür: Abdüllatif el-Bağdâdî, Hayatı ve Eserleri," *Akid*, C. 1, S. 1 (2018), ss. 71-93.

TEKELİ, Hamdi, "Regaib Gecesi," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 34, İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

TOMAR, Cengiz, "El-Melikü'n-Nâsir, Dâvûd," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara: TDV Yayınları, 2004, ss. 76-77.

VÂİL, Muhammed, "Minhelü'r-Râgıb fi Hali Hadîsi Salâti'r-Regâib," *Mecelletü't-Türâsi'n-Nebevî*, C. 4, S. 2 (Mart 2019), ss. 127-152.

YAŞAROĞLU, M. Kâmil, "Küsûf," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26, Ankara: TDV Yayınları, 2002, ss. 576-577.

YILDIRIM, Enbiya, "İbnu'l-Cevzî'nin Hadisçiliğine Genel Bir Bakış," *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1 (Haziran 2006), ss. 73-125.

YILDIRIM, Mustafa, "Orta Çağ'da Ticaret (Yollar, Şehirler ve Ürünler) Hakkında Bir Değerlendirme (Bizans-Avrupa-İslam Dünyası)," *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 7, S. 2 (31 Aralık 2022), ss. 192-201.

YÜREKLİ, Tülay, "Eyyubi Ailesi Kadınları," *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 6 (2011), ss. 329-342.

ZEHEBİ, Şemseddin, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984.

“Nûr Suresi 35. Ayet.” Erişim 18 Ağustos 2024,

<https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=24&ayet=35>.

“أرشيف ملتقى أهل الحديث - خطاب ابن الجوزي رحمه الله للناس أيام الغزو الصليبي - المكتبة الشاملة الحديثة” Erişim 12 Ağustos 2024, <https://al-maktaba.org/book/31621/11173>.

 GTTAD	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>

**EYYÛBÎ SULTANI EL-MELİKÛ'L-KÂMİL'İN REGAİB NAMAZI YASAĞININ DİNİ,
SİYASİ VE İKTİSADİ BOYUTLARI**